

УДК 342.4(477)

*А. Р. Крусян***КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**

Сучасний етап конституційних перетворень в Україні спрямований на досягнення єдиної мети, на важливості якої неодноразово наголошував Президент України для того, «щоб український народ жив спільно, під єдиним дахом сильної європейської країни» [1], це — «демократична, правова, високотехнологічна і розвинена держава, яка є невід'ємною складовою європейської цивілізації ... шлях її досягнення безальтернативний — це реформа та глибока модернізація країни» [2]. При цьому глава держави відзначає важливість «своєчасної і якісної законодавчої підтримки» [1] таких перетворень. Звідси актуалізується проблематика конституційного законодавства, без удосконалення якого є неможливими конституційно-правова модернізація та реформування в Україні. Перш за все, це пов'язано з тим, що конституційне законодавство є «продовженням» Основного Закону держави. Конституція у повному обсязі виконує свої функції, якщо на її основі формується і функціонує ефективне конституційне законодавство.

Втім аналіз чинних в Україні нормативно-правових актів, що містять конституційно-правові норми, дає змогу зробити висновок про недостатню ефективність існуючого конституційного законодавства в Україні. Найвагомішими причинами подібного стану системи конституційного законодавства є: колізійність норм різних актів конституційного законодавства, неузгодженість положень, що регулюють однорідні суспільні відносини; відсутність офіційної видової класифікації законів залежно від предмета правового регулювання (зокрема, невиокремлення конституційних законів у системі конституційного законодавства); недостатність наукових характеристик конституційного законодавства як цілісної системи (відсутність єдиної наукової концепції конституційного законодавства); відсутність стійкої правової культури законотворчості

© А. Р. Крусян, 2011

й недотримання ієрархії нормативно-правових актів у системі конституційного законодавства.

Конституційне законодавство України слід визначати з урахуванням ряду особливостей. До числа цих особливостей належить те, що конституційне законодавство має регулювати особливі суспільні відносини, які відрізняє основоположний, базовий характер (тобто особлива сфера регулювання), що обумовлює іншу особливість — провідне місце конституційного законодавства в загальній системі українського законодавства. Ці особливості детермінують особливий склад джерел конституційного законодавства.

Принципово важливо розрізняти такі категорії, як «джерела конституційного права» і «конституційне законодавство». Не беручи за мету всебічне висвітлення теорії джерел права і джерел конституційного права, які досить детально викладено в юридичній літературі, можна зробити висновок, що в сучасній юридичній літературі традиційно джерела конституційного права визначаються в юридичному сенсі, виходячи з нормативістського підходу до розуміння права. Згідно із цим підходом джерело конституційного права України — це зовнішня форма об'єктивації встановлених чи санкціонованих Українським народом, або державою, або суб'єктами місцевого самоврядування конституційно-правових норм, які мають юридичну силу (В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко); або як нормативно-правові акти, за допомогою яких встановлюються та отримують юридичну силу норми конституційного права (О. І. Козлова). Водночас у сучасних умовах зближення різних правових систем, обґрунтування переваг інтегративного підходу до розуміння права, перелік джерел конституційного права розширено (див.: наприклад, О. В. Скрипнюк), зокрема, до них належать, крім нормативних актів, і правові звичаї, судові прецеденти, правові позиції органів конституційної юстиції тощо.

Конституційне законодавство співвідноситься із системою джерел конституційного права так само, як співвідносяться категорії «законодавство» і «право», тобто вони взаємопов'язані, але не тотожні. Законодавство — це форма вираження права, воно становить самостійне явище правової дійсності, відмінне за змістом від права, і є вужчим за систему джерел права. Крім того, при визначенні конституційного законодавства слід враховувати не тільки зазначені особливості цього виду законодавства, його відмінність від джерел права, але й етимологію вербальної конструкції «конституційне законодавство», включаючи до його змісту тільки закони, що містять конституційно-правові норми і мають вищу юридичну силу щодо всіх інших нормативно-правових актів. Звідси — система джерел конституційного законодавства входить до системи джерел конституційного права України.

Таке вузьке розуміння конституційного законодавства, на відміну від широкого, по-перше, дає змогу виокремити особливості законів, роль і число яких у сучасній Україні значно зросли; по-друге, відмежовує закони від підзаконних нормативно-правових актів; по-третє, розмежовує

категорії «система конституційного законодавства» і «система джерел конституційного права»; дає змогу встановити ієрархію виключно законів, враховуючи проблематику конституційних законів в Україні.

Таким чином, теоретично і практично обґрунтованим є визначення конституційного законодавства України у вузькому розумінні, як сукупності виключно законів.

Виходячи з такого розуміння конституційного законодавства, процес його формування в Україні можна поділити на три основні періоди: 1) до прийняття Конституції 1996 р. (1989–1996 рр.), який ознаменувався відмовою від радянської конституційно-правової моделі державного будівництва і закріпленням нових принципів та основ державного і суспільного ладу України. Така новелізація, в основному, здійснювалася шляхом внесення змін і доповнень до Конституції (Основний Закон) України від 20 квітня 1978 р.; 2) після прийняття нової Конституції України 1996 р., який характеризується створенням законодавчих актів, спрямованих на регулювання якісно нових суспільних відносин у механізмі «людина — суспільство — держава», адаптацію до чинної Конституції; 3) після рестарту конституційної реформи за рішенням Конституційного Суду України (№ 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 р.) [3, с. 6] (сучасний період), який спрямований на здійснення сучасної конституційної модернізації та реформування в країні та, відповідно, формування цілісної системи конституційного законодавства, зорієнтованого на досвід світового й вітчизняного конституціоналізму, найважливіші демократичні загальнолюдські цінності, втілені в принципах сучасного українського конституціоналізму.

У розвитку конституційного законодавства України простежується ряд тенденцій. Однією з них є інтенсифікація законотворчого процесу. Цей висновок підтверджується тим, що за роки незалежності України прийнято більше чотирьох тисяч законів. І все ж при такій інтенсифікації законотворчої діяльності залишаються офіційно невизначеними видова характеристика законів, інших нормативно-правових актів та їх ієрархія, що утруднює розвиток як системи законодавства України в цілому, так і конституційного законодавства зокрема.

Необхідність прийняття Закону «Про нормативно-правові акти в Україні» конституційно обумовлена ст. ст. 1, 3, 5, 6, 8, 9, 19, 57, 58, 85, 91, 94, 106, 117, 118, 138, 144 Основного Закону України і не викликає сумнівів. Тут можна повністю підтримати ст. 1 проекту Закону «Про нормативні правові акти в Україні», що був підготовлений Комісією Верховної Ради України з питань правової політики і судово-правової реформи ще у 1995 р. (Проект від 29 травня 1995 р.) [4], де зазначено, що завданням цього Закону «є правове регулювання та уніфікація нормотворчої діяльності органів і посадових осіб законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування, забезпечення якості, законності та ефективності її результатів». Для досягнення цієї мети першорядне значення має уніфікація видів законів, закріплення їх ієрархії.

До Верховної Ради України у 2008 р. для розгляду було подано два проекти законів «Про нормативно-правові акти»: проект Закону «Про нормативно-правові акти» (реєстраційний № 1343 від 14 січня 2008 р.) [5] і альтернативний проект Закону України «Про нормативно-правові акти» (реєстраційний № 1343-1 від 21 січня 2008 р.) [6]. У першому читанні було прийнято за основу альтернативний проект № 1343-1. 1 жовтня 2008 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про нормативно-правові акти» (далі — Закон) і направлено Президентові України на підпис. Однак Закон не було підписано і відповідно до ч. 2 ст. 94 Конституції України повернуто з пропозиціями Президента України для повторного розгляду Верховною Радою України (далі — Пропозиції) [7]. 18 листопада 2009 р. вето Президента України було подолано. Однак Закон про нормативно-правові акти не набув чинності.

Втім його регулююча дія була б в змозі сприяти подальшому розвитку конституційного законодавства, зокрема, такій його тенденції, як новелізація. Ця тенденція має пріоритетне значення. Вона пов'язана з утворенням нових конституційно-правових інститутів, що, у свою чергу, зумовлене розширенням предмета конституційного права. Наприклад, в юридичній літературі аргументується необхідність виділення «конституційно-правового інституту мови» як «сукупності правових норм, що регулюють мовні правовідносини» [8, с. 17–34]. Зокрема, Конституційний Суд України інститут державної мови відносить до основ конституційного ладу, закріпивши у своєму рішенні від 14 грудня 1999 р. (справа про застосування української мови), що «поняття державної мови є складовою більш широкого за змістом і обсягом конституційного поняття «конституційний лад»» [9, с. 7].

Крім того, актуальним є удосконалення інших конституційно-правових інститутів з метою конституційно-правового забезпечення конституційної реформи. Зокрема, у рамках здійснення конституційної реформи та модернізування в Україні необхідним є прийняття законів: у сфері закріплення основ та розвитку механізмів демократії (про референдуми, про вибори народних депутатів); у сфері розвитку громадянського суспільства (про громадські організації, про громадський контроль публічної влади, Інформаційний кодекс, про політичні партії в Україні (у новій редакції)); у сфері організації конституційного ладу (про Державний прапор України, про Державний герб України, про державну мову в Україні, про порядок укладання, ратифікації і дії міжнародних договорів України, про конституційну відповідальність суб'єктів публічної влади в Україні); у сфері закріплення та охорони конституційного статусу людини (про вимушених переселенців, про правове становище осіб, що отримали притулок); у сфері організації державного ладу (про предмети відання органів державної влади і органів місцевого самоврядування, про делеговані повноваження (про делегування повноважень); у сфері державного устрою та територіальної організації держави (про адміністративно-територіальний устрій, про столицю України — місто-герой

Київ (у новій редакції), про статус міста Севастополя, про статус міста — адміністративно-територіального центру, про мови національних меншин в Україні); у сфері організації та здійснення законодавчої влади (про Регламент Верховної Ради України (затвердити Регламент Верховної Ради України у новій редакції), про порядок прийняття, підписання, офіційного оприлюднення і набуття чинності законів України (про нормативно-правові акти), про конституційні закони України); у сфері організації роботи Президента (про Президента України, про імпідмент Президента України); у сфері організації і здійснення виконавчої влади (про організацію виконавчої влади в областях і районах, містах Києві та Севастополі); у сфері здійснення судової влади (про конституційну юстицію (конституційне судочинство); у сфері організації і здійснення публічно-самоврядної (муніципальної) влади: (про територіальні громади, про місцевий референдум та інші форми безпосередньої демократії в місцевому самоврядуванні).

В зв'язку з цим особливого значення набуває конституційна законотворча діяльність Верховної Ради України. Через важливість цієї діяльності для формування і розвитку системи сучасного конституціоналізму є необхідним створення перспективної програми конституційної законотворчості — «Перспективна програма конституційної законотворчої діяльності Верховної Ради України». Метою цієї програми є формування нормативно-правової основи системи сучасного українського конституціоналізму. У ній мають міститися назви проектів законів (наприклад, що вказані), які пропонуються до підготовки і прийняття Верховною Радою України, а також чинних актів, які потребують зміни і вдосконалення.

При цьому слід виходити із загальної тенденції розвитку всього законодавства України, а саме: тенденції його адаптації до законодавства Європейського Союзу з метою «досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього» [10].

Не менш важливою є тенденція демократизації конституційного законодавства та інтеграції загальнолюдських (загальноцивілізаційних) принципів права в національне конституційне законодавство. У літературі під загальнолюдськими принципами права розуміють зафіксовані у позитивному праві його універсальні принципи, які вироблені людством як глобальною макроцивілізаційною системою, об'єктивно зумовлені потребами і рівнем розвитку людської цивілізації, відображають її якнайкращі досягнення у правовій сфері, визначають сутність і спрямованість правового регулювання, придатні до застосування у будь-якій системі права. До таких принципів відносять принцип юридичної (формальної) рівності, принцип демократизму, принцип справедливості, принцип поваги і захисту основних прав людини [11, с. 10]. Впровадження зазначених принципів у конституційне законодавство є водночас і умовою

(передумовою), і результатом (наслідком) удосконалення конституційного законодавства. Втім, думається, що наведений перелік принципів не є вичерпним. Зокрема, стосовно конституційного законодавства України він може бути доповнений, виходячи з мети і принципів конституціоналізму, принципом пріоритету прав і свобод людини перед іншими соціальними цінностями та інтересами, а також принципом обмеження (самообмеження) державної влади на користь громадянського суспільства, прав та інтересів людини і громадянина.

До важливих тенденцій розвитку конституційного законодавства, виходячи зі спрямованості сучасних конституційних перетворень, окрім іншого, на розвиток громадянського суспільства, належать тенденції соціалізації, гуманізації, а також удосконалення законодавства в напрямі відповідного конституційно-правового забезпечення таких тенденцій розвитку громадянського суспільства, як екологізація, політологізація, інформатизація, економізація, розвиток інституту приватної власності.

Теоретично і практично обумовлено аспект оптимального поєднання стабільності та мобільності конституційного законодавства. В умовах реформування держави й суспільства законодавча база має зазнавати необхідних змін, що відповідають потребам соціального розвитку. Однак конституційне законодавство має характеризуватися підвищеним ступенем стабільності, оскільки конституційно-правові норми регулюють найбільш важливі, основоположні суспільні відносини.

Важливим аспектом є підвищення наукоємності та результативності процесу створення конституційного законодавства. Як слушно відмітив В. Ф. Опришко, «виділити конкретні напрями вдосконалення галузевого законодавства... можливо лише із застосуванням науково обґрунтованого, концептуального підходу» [12, с. 23]. Науковий супровід удосконалення конституційного законодавства покликаний гарантувати демократичний розвиток Української держави й суспільства, стати фундаментом комплексу реформаторських дій, спрямованих на формування системи конституціоналізму. Вимагає свого поліпшення якість законів, починаючи від їх змісту і закінчуючи юридичною технікою. Збільшення кількості законів не є таким важливим у порівнянні з їх якістю. Більше того, невиправдане збільшення законів може призвести до «правової інфляції — знецінення нормативних правових актів унаслідок їх непомірної кількості» [13, с. 192].

Звідси важливого значення набуває систематизація конституційного законодавства. Сучасний стан конституційного законодавства України характеризується відсутністю його системності, по суті конституційне законодавство представлене невпорядкованою сукупністю величезної кількості нормативно-правових актів, що негативно відбивається на практиці сучасного конституціоналізму. Тому необхідність упорядкування цієї сукупності актів не викликає сумнівів. Отже, систематизація конституційного законодавства України є актуальною з таких причин:

1. Галузь конституційного права зазнала істотних змін, пов'язаних з конституційною реформою в Україні, здійснення якої почалося задовго до прийняття Конституції України, у ході якої було прийнято і приймаються нині нові джерела конституційного права. При цьому поступально інтенсифікується законотворча діяльність. Так, з 1991 р. до прийняття Конституції в Україні було прийнято більше 650 законів, починаючи з липня 1996 р. (після прийняття Конституції України) і до вересня 2011 р. було прийнято майже 3920 законів. Виходячи з предмета регулювання, можна зробити висновок, що з них 20–25 % містять конституційно-правові норми. Зокрема, в період з 2003 р. по грудень 2007 р. було прийнято майже 220 таких законів, що становить 18 % загальної кількості (більше 1250) всіх прийнятих законів. З початку 2008 р. і до кінця першої половини 2011 р. їх кількість налічувала до 35 % загальної кількості (всього було прийнято більше 700 законів) [14]. У результаті виникає необхідність у впорядкуванні конституційно-правових актів, прийнятих до Конституції України і після її прийняття, що є завданням систематизації.

2. Конституційне право перманентно розвивається, з'являється об'єктивна необхідність прийняття нових нормативно-правових актів, які повинні органічно «вплітатися» в систематизоване конституційне законодавство на основі науково вивірених критеріїв систематизації законодавства. Системний підхід до формування конституційного законодавства слід розуміти як його поповнення не окремими розрізненими законами та іншими нормативно-правовими актами, а їх відповідними блоками, сформованими за певними сферами конституційно-правового регулювання. Наприклад, інститут місцевого самоврядування в Україні вимагає саме такого системного підходу. При цьому має бути збалансованість у системі законодавства, завдяки якій прийняття нових законів логічно пов'язувалося б з уже чинними і припускало узгоджене функціонування з подальшими актами.

3. У чинному конституційному законодавстві України значна кількість актів піддавалася численним змінам і доповненням, внаслідок чого виникла необхідність у їх новому офіційному опублікуванні. Це доцільно здійснювати в систематизованому вигляді. Так, наприклад, за 2007 р. було прийнято майже 105 законів, серед яких більше 20 % законів, що містять конституційно-правові норми, у свою чергу, із них — більше 80 % були закони про внесення змін до чинних законів України. За 2008 р. було прийнято більше 15 % загальної кількості таких законів (155 законів), з них — майже 58 % про внесення змін до чинних законів України. Аналогічна ситуація простежувалася й в 2009 р. За 2010 р. цей показник становив — більше 35 % [14].

4. Конституційне право є первинною, однією з фундаментальних галузей права, що відіграє системоутворюючу роль у правовій системі України, тому від системності конституційного законодавства безпосередньо залежить якість усіх інших галузей законодавства.

Для здійснення систематизації конституційного законодавства необхідно ґрунтуватися на теоретико-методологічній парадигмі систематизації законодавства, розробленій сучасною правовою наукою, а також з урахуванням позитивного світового та вітчизняного досвіду систематизації з метою вдосконалення чинного законодавства України. Спираючись на цей матеріал як методологічний та теоретичний фундаменти, можливо дійти висновку, що з усіх видів систематизації для конституційного законодавства найбільш оптимальною є інкорпорація, як найефективніший спосіб систематизації конституційно-правових актів. Вона є дійовим засобом збільшення регулятивної ефективності конституційного права. Крім того, у ході проведення інкорпорації у законодавця з'явиться можливість виявити та усунути законодавчі прогалини, повтори та колізії, які призводять до порушення єдності і системності конституційного законодавства. Тому порядку і техніці проведення інкорпорації слід приділити особливу увагу.

Нині необхідна офіційна інкорпорація конституційного законодавства, яка повинна здійснюватися органом законодавчої влади, тобто Верховною Радою України на основі відповідних планів і програм. Найбільш оптимальним способом є розміщення інкорпорованого матеріалу за предметом правового регулювання, тобто за інститутами конституційного законодавства. У системі конституційного законодавства є можливим виокремлення інститутів. Тут застосовне теоретичне обґрунтування, сформульоване Д. А. Керимовим, про можливість формування у галузі законодавства «законодавчих інститутів, що регулюють ті чи інші сторони тих чи інших типових суспільних відносин» [15, с. 79]. У системі конституційного законодавства слід виділяти інститути, виходячи з предмета конституційно-правового регулювання і, відповідно, інститутів конституційного права. При цьому інститути конституційного права за своїми джерелами є більшими, ніж інститути конституційного законодавства, оскільки інститути конституційного права об'єднують норми, що містяться не тільки в Конституції та законах України (тобто джерелах конституційного законодавства), але й в інших джерелах конституційного права.

До основних інститутів конституційного законодавства України, для позначення яких логічно і лінгвістично виправданою буде термінологічна конструкція — конституційно-законодавчі інститути, слід віднести: конституційний лад суспільства й держави; конституційні засади народовладдя; конституційні основи громадянського суспільства; конституційний статус людини і громадянина; державний лад; державний устрій і територіальна організація держави; законодавча влада; президентство; виконавча влада; судова влада, контрольно-наглядові та правоохоронні органи; місцеве самоврядування.

Очевидно, що головним елементом щодо інших актів, що інкорпорується, є один елемент структури конституції (її розділ або статті), решта законодавчого матеріалу розміщується в ієрархічному порядку.

Рівні за юридичною силою нормативно-правові розташовуються в хронологічному порядку.

Таким чином, вимальовується така модельна схема інкорпорованого конституційного законодавства щодо конституційно-законодавчих інститутів: розділ (або статті) конституції; конституційні закони (у хронологічній послідовності); органічні закони (у хронологічній послідовності); звичайні закони (у хронологічній послідовності). Водночас ця схема буде можливою тільки за умови офіційної класифікації законів України на конституційні, органічні та звичайні. За відсутності такої класифікації закони мають бути розташовані в хронологічному порядку.

Зовнішньою формою систематизації конституційного законодавства може стати його фіксація на паперовому носії «Конституційне законодавство України (Офіційне зібрання законів України)», а також — в електронному варіанті, шляхом створення Правового Порталу «Конституційне законодавство України» (Розділи: «Конституційний лад України», «Конституційні основи народовладдя» тощо щодо інститутів конституційного законодавства) в мережі Інтернет.

Необхідним завданням конституційного забезпечення широкомасштабних реформ, що запроваджені та відбуваються на сучасному етапі з метою «модернізації України» (В. Ф. Янукович), є розвиток та удосконалення конституційного законодавства та впровадження в реальну політико-правову практику конституційно-правових положень. Важливо, щоб потенціал конституційних норм запрацював на повну силу з метою здійснення в Україні демократичних перетворень на основі загальнолюдських політико-правових цінностей та пріоритетів в умовах становлення та розвитку українського конституціоналізму.

Л і т е р а т у р а

1. Виступ Президента України Віктора Януковича на відкритті 9-ї сесії Верховної Ради України 6-го скликання та Уроцистому засіданні з нагоди 20-ї річниці проголошення Незалежності України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/21114.html?PrintVersion>.
2. Виступ Президента України Віктора Януковича на урочистому зібранні біля пам'ятника Святому Володимиру «Благословенна і єдина Україна» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/21000.html>.
3. Орзих М. Конституция Украины и современные перспективы конституционных преобразований / М. Ф. Орзих // Юридичний вісник. — 2011. — № 2. — С. 4—11.
4. Про нормативні правові акти в Україні : проект Закону України від 29 травня 1995 р., № 06-1/5-506 / Верховна Рада України : Комісія з питань правової політики і судово-правової реформи.
5. Про нормативно-правові акти : проект Закону України від 14 січня 2008 р., реєстр. № 1343 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31416.
6. Про нормативно-правові акти : проект Закону України від 21 січня 2008 р., реєстр. № 1343-1 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. —

- Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31416.
7. Пропозиції Президента України до Закону України «Про нормативно-правові акти» від 30 жовтня 2008 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/printabl_article?art_id=148043.
  8. Любимов Н. А. Конституционно-правовой институт языка: проблемы формирования / Н. А. Любимов // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. — 2004. — № 2. — С. 17–34.
  9. Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) // Вісник Конституційного Суду України. — 2000. — № 1. — С. 5–9.
  10. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 29. — Ст. 367.
  11. Луць Л. А. Деякі аспекти впровадження загальнолюдських принципів права в юридичну практику України / Л. А. Луць, Т. І. Фулей // Держава і право : зб. наук. пр. : (юрид. і політ. науки). — К., 2002. — Вип. 20. — С. 8–14.
  12. Опришко В. Актуальні проблеми парламентської реформи / В. Опришко // Право України. — 2001. — № 8. — С. 21–25.
  13. Евдокимов В. Об основных направлениях развития законодательства Российской Федерации в современных условиях / В. Евдокимов, С. Пчелинцев // Конституционное право: восточноевропейское обозрение. — 2004. — № 1 (46). — С. 186–194.
  14. Інформація з офіційного сайту Верховної Ради України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/publish/article/153633>.
  15. Керимов Д. А. Законодательная техника / Д. А. Керимов. — М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1998. — 122 с.

А н о т а ц і я

Крусян А. Р. Конституційне законодавство України: сучасний стан та тенденції розвитку. — Стаття.

У статті розкривається зміст та надається поняття конституційного законодавства. На основі аналізу чинного законодавства України та законопроектної діяльності Верховної Ради України виокремлюються недоліки конституційного законодавства на сучасному етапі його розвитку. Виходячи з мети конституційних перетворень в Україні обґрунтовуються та розкриваються основні тенденції розвитку конституційного законодавства. Зокрема, увага приділена таким тенденціям, як: інтенсифікація, новелізація, адаптація до законодавства Європейського Союзу, соціалізація та гуманізація, демократизація тощо, а також тенденції підвищення наукоємкості процесу створення конституційного законодавства України. Наводиться аргументований системний перелік проектів законів, прийняття яких є необхідним для конституційно-правового забезпечення сучасного етапу реформування та модернізації в Україні. Обґрунтовується важливість та необхідність систематизації конституційного законодавства України, а також викладається модельна схема його інкорпорації.

Ключові слова: конституційне законодавство, тенденції розвитку конституційного законодавства, конституційна реформа і модернізація, систематизація конституційного законодавства.

А н н о т а ц и я

Крусян А. Р. Конституционное законодательство Украины: современный этап и тенденции развития. — Статья.

В статье раскрывается содержание и дано понятие конституционного законодательства. На основе анализа действующего законодательства Украины и законопроектной деятельности Верховной Рады Украины излагаются недостатки конституционного законодательства на современном этапе его развития. Исходя из цели конституционных преобразований в Украине, обосновываются и раскрываются основные тенденции развития конституционного законодательства. В частности, внимание уделено таким тенденциям, как: интенсификация, новелизация, адаптация к законодательству Европейского Союза, социализация и гуманизация, демократизация, а также тенденция повышения наукоемкости процесса создания конституционного законодательства Украины. Приводится аргументированный системный перечень проектов законов, принятие которых необходимо для конституционно-правового обеспечения современного этапа реформирования и модернизации в Украине. Обосновывается важность и необходимость систематизации конституционного законодательства Украины, а также излагается модельная схема его инкорпорации.

Ключевые слова: конституционное законодательство, тенденции развития конституционного законодательства, конституционная реформа и модернизация, систематизация конституционного законодательства.

S u m m a r y

Krusyan A. R. Constitutional legislation of Ukraine: the present stage and development trends. — Article.

The article describes the content and gives the notion of constitutional law. Based on the analysis of Ukrainian legislation and legislative activities of the Verkhovna Rada of Ukraine disadvantages of constitutional law at the present stage of its development are presented. With the goal of constitutional reforms in Ukraine the main trends of development of constitutional law are justified and revealed. In particular attention is paid to such trends as: intensification, innovation, adaptation to the legislation of the European Union, the socialization and humanization, democratization, and the tendency to increase the knowledge-intensity of the process of creating the constitutional law of Ukraine. Systematized and convincing list of draft laws is provided, necessary for the adoption of constitutional and legal provision of the current stage of reform and modernization in Ukraine. The author substantiates the importance and the need to systematize the constitutional law of Ukraine and outlines a model scheme of its incorporation.

Keywords: constitutional law, constitutional law trends, constitutional reform and modernization, the systematization of constitutional law.